

*Веракшич Т. В.,**аспірантка кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ДО ПИТАННЯ ПРО СТЕРЕОТИПІЗАЦІЮ МОВЛЕННЯ ЧОЛОВІКІВ І ЖІНОК

Анотація. Статтю присвячено узагальненню та унормуванню різноманітних поглядів дослідників на проблему наявності гендерно зумовлених стереотипів щодо чоловічого та жіночого мовлення у сучасному комунікативному просторі. У ході дослідження виявлено, що в сучасній науці досить широко вивчаються питання гендерної рівності та статевої дискримінації в різних сферах наукового життя. У зв'язку з тим, що феміністичні ідеї та процес емансипації у суспільстві стають наразі все більш поширеними, спостерігаємо зростання ролі жінки в суспільстві, а відповідно, і розмиття гендерних рамок. Такі процеси безпосередньо впливають і на сферу гендерних стереотипів. У представленій науковій розвідці стереотипізацію чоловіків та жінок розглядаємо саме через призму їхнього мовлення та комунікативної поведінки. Глибоке вкорінення стереотипів та стереотипних патернів мислення у сучасному суспільстві можна назвати однією з причин стагнації соціокультурного розвитку. Люди звикли мислити певними образами, котрі насаджувались протягом років та міцно вкоренилися у суспільному світосприйнятті. Саме тому можна впевнено говорити, що ґрунтовне дослідження явища гендерної стереотипізації у сучасному мовознавстві є надзвичайно актуальним, оскільки аналіз та дослідження цього феномена надалі можуть допомогти виявити безпосередньо стереотипи та відділити їх від сучасних особливостей комунікативної поведінки чоловіків і жінок.

У ході дослідження виявлено, що стереотипи щодо мовлення чоловіків і жінок зазвичай базуються на стереотипах, заснованих на уже наявних у суспільстві гендерних ролях. Серед найпоширеніших стереотипів виокремлюємо: відсутність у жіночій мові нецензурної лексики, натомість наявність значної кількості ввічливих слів; насиченість чоловічої мови термінами; експресивне мовлення жінок та «сухе» мовлення чоловіків; наднормову балакучість жінок та велику кількість демінутивів у жіночому мовленні.

Ключові слова: гендер, жіноча мова, чоловіча мова, стереотип, гендерний стереотип, комунікативна поведінка, мовлення.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство розвивається надзвичайно швидко. Розвивається наука, інформація відтепер є у широкому доступі, та кожна людина може знайти відповідь на всі животрепетні питання. Для того, щоб ознайомитись із результатами нових досліджень, більше не потрібно чекати місяцями, оскільки все доступно одразу і максимально зрозумілою для широкого загалу мовою. Така поширеність та доступність сучасного науково-популярного контенту і різноманітних досліджень з усіх можливих сфер знань мають безпосередній вплив на сучасних людей. Наші горизонти розширюються, світогляд поглиблюється, а дещо застарілі погляди змінюються на нові та прогресивні.

Значне місце в сучасній науковій та соціокультурній діяльності індивіда займає боротьба зі стереотипами. Неможливо заперечити, що стереотипізація глибоко та міцно вкоренилась ледь не у всіх сферах нашого життя. Тоді як деякі стереотипи є досить нешкідливими, деякі з них все ще породжують підґрунтя до дискримінації. Саме тому дослідження стереотипів у сфері комунікативної поведінки жінок та чоловіків є доцільним. Мова не є інертною, вона постійно розвивається і змінюється, а відповідно, змінюється наша мовлення. Проте деякі стереотипи щодо чоловічого та жіночого мовлення живуть у суспільстві роками. Вважаємо за необхідне дослідження цього питання з метою розвіювання застарілих стереотипів та встановлення сучасних та актуальних натеper особливостей чоловічого та жіночого мовлення. Наведені міркування й визначають актуальність порушеної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вичерпні дослідження, котрі були б спрямовані на дослідження та вивчення стереотипів у мовленні чоловіків та жінок, серед наукових розвідок вітчизняних мовознавців, на жаль, відсутні. Проте варто зазначити, що цю тему все ж висвітлювали у своїх дослідженнях такі вчені, як: Т. В. Говорун, Т. В. Гомон, У. Квастгофф, А. В. Кирилина, О. Єсперсен, Р. Лакофф.

Мета представленого дослідження полягає у здійсненні лінгвокогнітивної характеристики існуючих стереотипів щодо чоловічого та жіночого мовлення.

Для того, щоб досягти поставленої мети, необхідно розв'язати такі завдання:

- 1) здійснити огляд теоретичних здобутків у дослідженні гендерних стереотипів у мовознавстві задля виявлення найбільш поширених та часто згадуваних гендерно зумовлених стереотипів щодо комунікативної поведінки індивідів обох статей;
- 2) з'ясувати, вивчити та проаналізувати виокремлені в ході дослідження стереотипи про мовлення чоловіків та жінок у сучасному комунікативному просторі;
- 3) схарактеризувати існуючі натеper стереотипи про жіноче та чоловіче мовлення.

Виклад основного матеріалу. Відмінності між чоловіками та жінками здавна становили предмет активної дискусії як у суспільстві, так і в наукових колах. Постійно порівнюють всі аспекти жіночої та чоловічої діяльності, тож мовлення та комунікативна поведінка не є винятком. Дослідники ставлять собі за мету виявити основні відмінності між статями, і саме на цьому підґрунті повсякчас формуються гендерні стереотипи.

Першим, хто почав ґрунтовно вивчати стереотипи у лінгвістиці, був мовознавець У. Квастгофф, який слушно стверджував, що «стереотип є вербальним переконанням стосовно соціальних груп або окремих людей як їх представників, що

виступає у формі твердження, яке узагальнено та емоційно у невинувато спрощеній формі присвоює або ж не визнає за певною групою людей певних характеристик або манери поведінки» [1, с. 28].

Слідом за Т. В. Говорун, «гендерними стереотипами називаємо такий набір загальноприйнятих і консервативних суджень та норм, котрі стосуються до чоловічого та жіночого статусу, їхньої норми поведінки, мотивів вчинків та характеру їхніх потреб. Гендерні стереотипи є однією з передумов до формування та підтримування вже існуючих гендерних відмінностей і взаємостосунків» [2, с. 304].

Існує досить значний прошарок гендерних стереотипів. Серед них є і стереотипи щодо поведінки, рис характеру, певних соціальних ролей, інтересів та захоплення. Проте у представленому дослідженні розглядаємо саме лінгвістичний аспект явища стереотипізації, тобто гендерні стереотипи щодо особливостей мовлення та комунікативної поведінки. Дуже важливо розуміти, що гендерні стереотипи зазвичай пов'язані між собою, інакше кажучи, гендерні стереотипи щодо мовлення можуть зумовлюватись гендерним стереотипом щодо соціальної ролі та підкріплюватись стереотипним уявленням щодо, наприклад, професійної та наукової діяльності людини.

Згідно з Т. В. Гомон, розрізняються глибинні та поверхневі ознаки жіночого та чоловічого мовлення. Так, автор вважає, що до поверхневих належать компетентні описи характерних для жінок так чоловіків фрагментів дійсності. А от до глибинних автор відносить такі ознаки:

Чоловіча мова:

- широке вживання вставних слів зі значенням констатації;
- часте використання іменників з абстрактним значенням;
- схильність до використання найменш емоційно забарвлених слів під час опису емоційного стану або ж оцінювання певного явища чи предмета;
- одноманітність лексичних прийомів, використовуваних для передачі емоцій;
- широке використання певних конструкцій, що позначають дії та процеси.

Для жіночого ж мовлення характерно таке:

- значне використання означень, вставних слів, обставин, модальних конструкцій для вираження різноманітного ступеню невпевненості;
- тенденція до використання книжкової лексики та певних кліше;
- використання слів з нейтральним емоційним забарвленням, евфемізмів;
- широкий спектр використовуваних прикметників для опису почуттів [3, с. 96].

Говорячи про гендерні стереотипи у комунікативній сфері, одним із найбільш поширених можна назвати стереотип щодо того, що жінки не повинні вдаватись до грубої, більш того, нецензурної лексики. Тоді як у чоловічій мові така лексика сприймається абсолютно нормально, іноді навіть вітається і вважається проявом сили, впевненості в собі [4, с. 511]. Незважаючи на досить високий рівень розвитку сучасного суспільства, жінка й досі сприймається дещо ідеалізовано, з певною атмосферою чарівності, а тому нецензурна лексика просто не може бути частиною її словникового запасу. Таким чином, бачимо, що стереотип щодо ролі та образу жінки підкріплює та підтримує стереотип щодо комунікативної поведінки жіночої статі.

Ще одним досить поширеним гендерним стереотипом є уявлення щодо того, що саме чоловіки здатні до логічного мислення та аналізу, тоді як для жінок такі характеристики не вважаються типовими. З такого загального стереотипу випливає мовний, котрий полягає у тому, що ледь не кожен чоловік говорить одними термінами, висловлює свої думки коротко і «сухо».

Також у сучасному суспільстві жінка і понині вважається занадто емоційною, експресивною, у чомусь навіть істеричною. На фоні цього уявлення сформувався стереотип про надлишкову експресивність та емоційність жіночої мови порівняно з чоловічою. Так, А. В. Кирилина вважає, що для чоловічого мовлення не є характерним високий рівень емоційної забарвленості, оскільки чоловіки більш вдумливо вибирають слова для вираження своєї думки. Тоді як жіноче мовлення значно відрізняється у цьому аспекті, оскільки мова жінки є більш витонченою та насиченою експресивною лексикою [5, с. 51]. Розглянути раніше особливості, котрі виділені Т. В. Гомон, також збігаються із цим припущенням.

Досить поширеним стереотипом є те, що жінки є надто балакучими. Незважаючи на те, що низка сучасних досліджень уже спростували це припущення, такий стереотип все ще дуже глибоко вкорінений у нашому суспільстві та до нього повсякчас звертаються, щоб вказати на надлишкову балакучість жінок. Однією з причин такого значного поширення цього стереотипу є те, що протягом досить довгого періоду часу телебачення та радіостанції транслювали слова нейропсихіатрині Бризендин, котра заявляла, що протягом одного дня жінка послуговеться приблизно 20 000 слів, а от у чоловіків цей же показник сягав лише 7 000. З метою встановлення достовірності цих даних група вчених зі Сполучених Штатів Америки використала спеціальний пристрій для звукозапису, активація якого відбувалася за допомогою голосу. Цей дослід проводився з 1998 по 2004, контрольна група складалася з 396 студентів обох статей. Учасникам експерименту необхідно було постійно мати пристрій при собі та займатись своїми повсякденними справами. За результатами експерименту було виявлено, що в середньому за добу жінки вимовляли 16 215 слів, а у чоловіків цей показник становив 15 669 слів. Виявлена різниця виявилась такою незначною, що її не можна назвати статистично значущою. Це дослідження сприяє тому, щоб стереотип щодо надлишкової балакучості жінок та порівняної стриманості чоловіків розвіявся [6, с. 82].

Варто зазначити, що для жінок типовим є вживання демінутивів, тоді як для чоловіків така лексика не є характерною. Цей комунікативний стереотип також має під собою значне соціальне підґрунтя та давно встановлені соціальні ролі. Попри значний розвиток суспільства й те, що жінки мають все більше можливостей для професійного розвитку, в соціумі все ще поширене уявлення про жінку як про матір, берегиню сімейного вогнища. Жінка проводить більше часу з дітьми, піклується про хворих, доглядає за всіма членами родини. З цього і випливає уявлення про те, що жінки постійно використовують пестливі форми звичайних слів. Проте якщо глибше зануритись у контекст такого уявлення, то очевидним є те, що ця риса є характерною для жінок через ту гендерну роль, в котрій жінка виховується з дитинства. Тобто стереотипне уявлення про жінку як матір-берегиню породжує уявлення про жінку, словниковий запас котрої наповнений демінутивами.

Слід додати, що одним із досить поширених стереотипів є значне вживання жінками таких ввічливих слів, як: *дякую, перепрошую, будь ласка тощо*, тоді як для чоловіків така лексика не вважається типовою. Такий стереотип щодо комунікативної поведінки також стоїть на соціальному підґрунті. Здавня вважалося, що жінка має бути вихованою, слухняною, прислужливою. Попри те, що це уявлення уже майже повністю відійшло в минуле, стереотип щодо того, що жінка має завжди говорити виховано, ще залишився. До чоловіків же в цьому питанні більш лояльне ставлення. Вважається, що маскулінна мова не повинна містити велику кількість ввічливої лексики, оскільки чоловік може бути дещо грубим, брутальним, що стереотипно вважається проявом мужності.

Висновки. Підсумовуючи, варто зауважити, що провідні вчені у різних сферах науки продовжують вивчати розбіжності мовлення чоловіків та жінок, тож у своїх розвідках приділяють досить багато уваги саме вивченню гендерних стереотипів. Навіть незважаючи на те, що багато стереотипів уже втратили свою актуальність, а деякі навіть було спростовано науково, вони все ще продовжують існувати в соціумі. У ході проведеного дослідження було виявлено такі стереотипи щодо жіночого та чоловічого мовлення:

- недопустимість вживання жінками нецензурної лексики та поблажливе ставлення до цього ж явища в чоловічій мові;
- висока термінонасиченість чоловічої мови, що пов'язують із логічним типом мислення, котрий нібито не є характерним для жінок;
- висока експресивність та емоційність жіночого мовлення, що зумовлено загальною жіночою емоційністю;
- протилежністю жіночій емоційності у мовленні виступає стереотип про «сухе» та стримане чоловіче, оскільки в соціумі вважається, що чоловіки емоцій виявляти не повинні;
- стереотип про надзвичайну балакучість жінок, котрий було спростовано дослідним шляхом, але він проте все ще досить поширений у суспільстві;
- використання жінками великої кількості демінутивів, котрі вважаються не типовими у чоловічому мовленні;
- високий рівень ввічливості жіночої мови та натомість груба, проста мова чоловіків.

Перспективи вбачаємо у подальших дослідженнях мовних арсеналів чоловіків та жінок, що є актуальним, спрямованих на вивчення, пояснення, обґрунтування відмінностей між мовленням обох статей. Адже застарілі уявлення, котрі все ще досить поширені у суспільстві, лише гальмують той культурний, соціальний та суспільний розвиток, котрого можна було б досягнути, якби люди припинили мислити застарілими та давно неактуальними образами.

Проведене дослідження вказує на необхідність продовження подальших розробок з метою здійснення аналізу засобів вербалізації гендерних стереотипів у макро- та мікроконтекстах сучасної публіцистики на матеріалі німецької мови.

Література:

1. Quasthoff U. Soziales Vorurteil und Kommunikation – eine sprachwissenschaftliche Analyse des Stereotyps : ein interdisziplinärer Versuch im Bereich von Linguistik, Sozialwissenschaft und Psychologie. Frankfurt am Main : Athenäum Fischer Taschenbuch. 1973. 312 S.
2. Говорун Т.В., Кікінежді О.М. Гендерна психологія : навчальний посібник. Київ: Вид. центр «Академія», 2004. 308 с.
3. Гомон Т. В. Исследование документов с деформированной внутр-тренней структурой : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Москва, 1990. 148 с.
4. Барон Б. Закрытое общество: существуют ли гендерные различия в академической профессиональной коммуникации? *Гендер и язык*. Москва: Языки славянской культуры, 2005. С. 511-538.
5. Кирилина А. В. Развитие гендерных исследований в лингвистике. *Филологические науки*. 1998. № 2. С. 51-58.
6. Matthias R. Mehl, Simine Vazire, Nairán Ramírez-Esparza, Richard B. Slatcher, James W. Pennebaker. Are Women Really More Talkative Than Men? *Science*. 2007. V. 317 (5834). doi: 10.1126/science.1139940

Verakysch T. On the question of stereotypisation of male and female speech

Summary. The article is devoted to the identification, consideration and analysis of the issue of gender stereotypes concerning male and female speech in the modern cultural and social space. In the course of the research it was revealed that in modern science the issues of gender equality and gender discrimination have been widely studied in various spheres of scientific life. Due to the fact that feminist ideas and the process of emancipation in modern society are becoming more widespread, we observe the growing role of women in society and, accordingly, the blurring of gender frameworks. Such processes in cultural and social space directly affect the sphere of gender stereotypes.

This article focuses on stereotyping of men and women namely through the prism of their speech and communicative behavior. The deep-rooted stereotypes and stereotypical patterns of thinking in modern society can be considered as one of the reasons for stagnation in socio-cultural development. People are used to thinking in terms of certain images that have been implanted over the years and are firmly rooted in the public perception of the world. That is why it can be confidently noted that the study of gender stereotyping phenomenon in modern linguistics is extremely relevant, as the analysis and research of this phenomenon can further help to identify directly stereotypes and separate them from modern features of communicative behavior of men and women.

The study revealed that stereotypes regarding the speech of men and women are usually based on stereotypes based on gender roles already existing in society. The most common stereotypes include: the absence of foul language in women's language but a large number of polite words; saturation of men's speech with terms; expressive speech of women and "dry" speech of men; over talkativeness of women and a large number of desirable words in women's speeches.

Key words: gender, women's speech, men's speech, stereotype, gender stereotype, vocabulary, communicative behavior, speaking.